

Honderd jaar Pedagogische Studiën: Prominenten blikken terug.

E. De Corte, N. Verloop, L. Verschaffel, T. Wubbels, P. Van Petegem en M. Volman

De redactie heeft een aantal prominenten uitgenodigd om terug te blikken op de ontwikkelingen binnen de pedagogische en onderwijswetenschappen en in het bijzonder op de rol van Pedagogische Studiën daarin gedurende hun academische loopbaan. Hen is gevraagd naar hun ervaringen met Pedagogische Studiën, saillante ontwikkelingen in het vakgebied en hoe die de inhoud en functie van Pedagogische Studiën hebben gekleurd. We hebben hen ook een toekomstvoorspelling laten doen: hoe ziet PS er over honderd jaar uit?

In deze bijdrage blikken zes prominenten: Erik De Corte, Nico Verloop, Lieven Verschaffel, Theo Wubbels, Peter van Petegem en Monique Volman, terug op hun loopbaan en de rol van Pedagogische Studiën daarin.

Erik De Corte

Emeritus Hoogleraar Onderwijskunde KU Leuven, Lid van de Redactie 1975-1978; Voorzitter van de Redactie 1979-1982

PS komt tot volle wasdom

In 1975 werd ik lid van de Redactie van PS. Eind 1978 nam Prof. Velema ontslag als voorzitter en werd in de Redactie overlegd over de opvolging. Niemand voelde zich blijkbaar geroepen en tijdens de discussie stelde Prof. Velema plots: "Waarom zou Erik De Corte de nieuwe voorzitter niet kunnen zijn". Met algemene instemming van de leden werd ik meteen tot 1982 de eerste niet-Nederlands voorzitter van PS. De aanstelling was voor mij een grote eer.

In die periode heeft het vakgebied in Nederland belangrijke ontwikkelingen doorgemaakt, mede door de financiële ondersteuning van de Stichting voor Onderzoek van

het Onderwijs. Tot deze expansie heeft Pedagogische Studiën een duidelijke bijdrage geleverd. De focus lag daarbij wel meer op het onderwijskundig dan op het opvoedkundig onderzoek. In vergelijking met Nederland verliep de vooruitgang van het onderwijskundig en pedagogische onderzoek in Vlaanderen in die periode aanzienlijk trager.

Opvallend in de onderwijsresearch was de aandacht in veel artikelen voor leren en ontwikkeling vanuit het perspectief van de Russische onderwijspsychologie. Maar parallel daarmee nam in Nederland geleidelijk ook de invloed toe op het onderzoek van de Amerikaanse cognitieve psychologie. Een belangrijke factor hierbij was de impact van de "NATO International Conference on Cognitive Psychology and Instruction", georganiseerd in Amsterdam in 1977 met de bedoeling om de interactie te bevorderen tussen cognitieve psychologen en onderwijsonderzoekers aan beide zijden van de Atlantic. Voor mij persoonlijk heeft deze conferentie bijvoorbeeld geresulteerd in belangrijke blijvende contacten met toponderzoekers zoals Robert Glaser (University of Pittsburgh) en Richard Snow (Stanford University). De invloed van deze ontwikkeling werd ook aangemoedigd door het streven naar internationalisering van de onderwijsresearch vanuit de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs. Een gevolg daarvan was wel dat Nederlandse researchers onder druk kwamen om te publiceren in internationale (Engelstalige) en minder in de Nederlandse tijdschriften zoals PS.

Een onderwerp dat in de jaren 1980 nog weinig aan bod kwam in PS was de digitale onderwijstechnologie. Maar tijdens dit decennium deed de computer wel snel zijn intrede in de scholen, wat dan meteen aanleiding gaf tot het opzetten van onderzoeksprojecten waarvan de resultaten ook de weg vonden naar PS.

Pedagogische Studiën heeft in mijn loopbaan een vrij belangrijke rol gespeeld. Naast de bekendheid die ik had verworven via het succesboek *Beknopte Didaxologie* (De Corte et al., 1972), heeft PS aanzienlijk bijgedragen tot de uitbreiding van mijn netwerk van contacten in het onderzoeksveld maar ook in kringen van onderwijspraktijk. Tevens heeft het tijdschrift mij ruime kansen geboden voor de publicatie van eigen onderzoek op het terrein van het leren en onderwijzen van wiskunde, vooral op de basisschool.

Voor zover ik me herinner kende PS in de jaren 80 wel een terugval in het aantal abonnees, vooral bij de onderwijspractici. Misschien speelde de prijs hierbij een rol, maar ook wel de inhoudelijke trend naar meer rigoureuze onderzoeksartikelen ten nadele van bijdragen met hogere mate van praktijkrelevantie. Hierop doorgaande is het overigens moeilijk om te voorspellen of PS over een eeuw nog zal bestaan. En ja zo, zal dit vanwege de voortschrijdende technologische ontwikkelingen zeker heel andere vormen aannemen.

Literatuur

De Corte, E., Geerligts, C.T., Lagerweij, N.A.J., Peters, J.J., & Vandenberghen, R. (1972). *Beknopte didaxologie*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Nico Verloop

Emeritus Hoogleraar Onderwijskunde en Hoogleraar-Directeur ICLON Universiteit Leiden, Secretaris van de Redactie 1985-1991, Lid van de Redactie 1991-1995, Voorzitter van de Redactie, 1995-1999

Het lokale forum

Zonder overdrijving kan ik stellen dat PS van groot belang is geweest voor mijn persoonlijke wetenschappelijke ontwikkeling. Toen ik mij als student abonneerde op het tijdschrift en daarin mijn eerste artikel publiceerde (1977) kon ik niet bevroeden dat het later op een

15-jarige intensieve relatie zou uitlopen (1985-1999), als achtereenvolgens secretaris, redactielid en redactievoorzitter. Met name in de rol van secretaris, waarbij men destijds niet geacht werd de reviews van de beoordelaars mee te sturen, maar zelf een brief aan de auteur te concipiëren, was men intensief met het tijdschrift bezig. In die periode verdwenen ook gaandeweg de artikelen over fundamentele theoretisch-wijsgerige thema's uit het tijdschrift en werd PS een medium voor empirisch onderzoek, in lijn met de internationale ontwikkelingen.

In het voortreffelijke artikel van Depaepe en Bakker (1998) bij het 75-jarig bestaan van PS wordt beschreven hoe PS destijds is opgericht als "gemeenschappelijke studeerkamer", waar in het begin ook nadrukkelijk practici bij betrokken waren. Terwijl die laatste gaandeweg uitweken naar nieuwe praktisch gerichte tijdschriften bleef PS altijd gekenmerkt door een zekere pluriformiteit in wetenschappelijke oriëntaties. Dat daarbij de "geest van de tijd" weerspiegeld wordt in de thema's en de terminologie is uiteraard vanzelfsprekend. Zo ziet men bijvoorbeeld een vergelijkbare thematiek achtereenvolgens verschijnen onder de aanduidingen 'performance-based', 'effectiviteitsonderzoek' en 'evidence-based', uiteraard telkens met specifieke tijdgebonden nuanceringen. Daar is niets mis mee, en evenmin met het feit dat qua paradigma's bijna altijd sprake is van pendule-bewegingen, bijvoorbeeld tussen de empirisch-analytische en de meer interpretatieve oriëntatie. Problematisch wordt het pas als, zoals bij sommige internationale tijdschriften te zien is, het tijdschrift 'gekaapt' zou worden door een bepaalde richting. Men ziet dan dat artikelen niet worden afgewezen vanwege een gebrekkig wetenschappelijk niveau, maar omdat ze vanuit het 'foute' paradigma zijn geschreven. Tot nu toe heeft PS deze valkuil weten te vermijden, mede door een heterogeen samenstelde redactie, waarin de verschillende subdisciplines, domeinen en oriëntaties vertegenwoordigd zijn. Sprekend over de toekomst van PS: het slechtste wat PS zou kunnen overkomen is "spreekbuis" te worden van een enkele

oriëntatie of paradigma, waarvan de tegenwoordigers denken de wijsheid in pacht te hebben.

Of PS over 100 jaar nog zal bestaan zal afhangen van de behoefte van toekomstige wetenschappers aan communicatie op ook lokaal niveau. Wat in elk geval niet ter discussie staat is de evidente wetenschappelijke kwaliteit van het tijdschrift. In het derde nummer van 1997 signaleerden we in een redactionele tekst de merkwaardige omstandigheid dat het er op ging lijken dat “wij over onze eigen problemen nog slechts in buitenlandse tijdschriften met elkaar kunnen communiceren”. Een zelfde bizarre situatie is overigens soms te zien op buitenlandse congressen. Ik ben er van overtuigd dat internationale wetenschapsbeoefening van hoge kwaliteit begint met een vitale en hoogwaardige “thuisbasis”, met name ook voor promovendi, inclusief onderlinge communicatie in een lokaal forum.

Toen ik in de tweede helft van de jaren '90 zowel voorzitter van de PS-redactie als voorzitter van de Vereniging voor Onderwijsresearch (VOR) was bleek dat de uitgever, Wolters-Noordhoff, in principe bereid was het tijdschrift af te staan, inclusief de naam. Vanuit mijn ‘dubbelfunctie’ heb ik met succes gestimuleerd dat de VOR, samen met het Vlaams Forum voor Onderwijsresearch, niet lang daarna eigenaar en uitgever van het tijdschrift werd.

Bundeling van krachten door de Nederlands/Vlaamse thuisbasis lijkt in elk geval een goede zaak. Wat dit op de (zeer) lange termijn voor de inhoud en de vormgeving van het tijdschrift betekent is uiteraard ongewis. Vastgesteld kan worden dat een honderdjarig jubileum voor een tijdschrift in de sociale wetenschappen geen alledaagse gebeurtenis is. Het essentiële belang van een lokaal forum is al genoemd. Mijn persoonlijke mening is dat het een blamage zou zijn als onze onderzoeksgemeenschap om opportunistische of modieuze redenen in de toekomst niet in staat zou blijken om dit inmiddels 100-jarige communicatiemedium in stand te houden

Literatuur

Depaepe, M., & Bakker, N. (1998) Een gemeenschappelijke studeerkamer. 75 jaar Pedagogische Studiën. In N. Verloop (Red.) *75 jaar Onderwijs en Opvoeding. 75 jaar Pedagogische Studiën*. (pp. 9-44). Groningen: Wolters-Noordhoff.

Lieven Verschaffel

Gewoon Hoogleraar Onderwijskunde KU Leuven, Lid van de Redactie 1992-1999, Voorzitter van de Redactie, 1999-2002

Veertig jaar mee-lezen in en mee-schrijven aan Pedagogische Studiën

In 1980 publiceerde ik mijn allereerste wetenschappelijk artikel, en dat was in PS. Het was een dubbel-artikel, gebaseerd op mijn licentiaatsverhandeling, waarin ik, samen met mijn supervisor Erik De Corte, een analyse maakte van de denkprocessen van jonge kinderen bij eenvoudige optel- en aftrekopgaven en, vervolgens, een daarop gebaseerde interventiestudie rapporteerde (De Corte & Verschaffel, 1980a, 1980b). Dit dubbelartikel combineerde theoretische en methodologische elementen uit de Russische handelingspsychologie, die in die tijd nog zeer invloedrijk was in ons taalgebied, en de vanuit de U.S. sterk opkomende “information processing approach”. Zoals toen nog vaak gebeurde, probeerden we naderhand diezelfde studie ook internationaal te publiceren. PS als stapsteen naar een internationale publicatie dus... Met succes, want in 1981 verscheen in *Journal of Educational Psychology* mijn eerste internationale publicatie, die eveneens gebaseerd was op deze studie(s) (De Corte & Verschaffel, 1981). Mijn laatste publicatie in PS dateert van vorig jaar (Verschaffel et al., 2019). Merkwaardig: ook daarin rapporteren we een empirische studie over strategiegebruik bij eenvoudige rekenopgaven.

Tussen die eerste en laatste publicatie liggen ongeveer vier decennia, waarin ik via tientallen bijdragen (artikelen, boekbesprekingen, congresverslagen, kronieken,

en gastredactie van themanummers), maar ook via ongeveer tien jaar lidmaatschap van de redactieraad van PS (1992-2002, waarvan de laatste vierjaren als voorzitter, in opvolging van Nico Verloop) een stukje van de lange en rijke geschiedenis van het tijdschrift mocht meeschrijven. Rond de eeuwwisseling werden door de PS redactie een aantal lastige dossiers aangepakt, zoals de vervanging van de legendarische Mevrouw Hamburg als secretaris van het tijdschrift, de fusie met - of was het: de overname van - Tijdschrift voor Onderwijsresearch, en de structurele betrokkenheid van het Vlaams Forum voor Onderwijsonderzoek (VFO) bij de uitgave en redactie van het tijdschrift.

Als redactielid en –voorzitter heb ik een aantal belangrijke ontwikkelingen binnen het tijdschrift, die de reflectie waren van inhoudelijke, methodologische en strategische evoluties in ons vakgebied, van nabij meegemaakt, zoals: (1) de verdere doorbraak van het empirisch-analytisch wetenschapsparadigma die - zoals uitvoerig en scherpzinnig beschreven door Depaepe en Bakker (1998) in hun historische bijdrage aan het jubileumnummer n.a.v. het 75-jarig bestaan van PS - de decennia ervoor reeds was ingezet; (2) de verdere verenging van PS van een breed opvoedkundig tot een specifiek onderwijskundig tijdschrift; (3) de toenemende dominantie van de specialistisch-academische bijdragen gekenmerkt door technisch jargon en hoge methodologisch-statistische standaarden, waardoor PS het steeds moeilijker kreeg haar initiële intentie een “gemeenschappelijke studeerkamer van theoretici en practici” te zijn (Depaepe & Bakker, 1998), waar te maken, met teruglopende abonnee-aantallen tot gevolg; en, nog later, (4) de door internationalisering en aangescherpte publicatie-eisen afnemende interesse van de Nederlandse en Vlaamse onderwijskundigen en pedagogen om hun werk ook in PS te publiceren. De eerlijkheid gebiedt me te erkennen dat ik de voorbije twee decennia daar zelf ook toe behoorde.

De opeenvolgende redactieraden van PS bleven zich steeds met hart en ziel inspannen om op deze en nog andere ontwikkelingen en uitdagingen te reageren, soms door terug te

grijpen naar eerder beproefde oplossingen, maar vaak ook door creatieve nieuwe wegen in te slaan om de toekomst van het tijdschrift en de prominente plaats die het van bij haar ontstaan in de Nederlandse en Vlaamse opvoedings- en onderwijswetenschappen heeft ingenomen te blijven garanderen. Ik heb er alle vertrouwen in dat dit in de komende jaren zal blijven gebeuren en dat voor PS nog een mooie toekomst is weggelegd, al durf ik me niet uitspreken over hoe het tijdschrift er in de toekomst zal uitzien.

Literatuur

- De Corte, E., & Verschaffel, L. (1980a). Kwalitatief-psychologische analyse van het oplossen van aanvankelijke rekenopgaven bij 6- tot 8-jarige basisschoolleerlingen. *Pedagogische Studiën*, 57, 383-396.
- De Corte, E., & Verschaffel, L. (1980b). Een exploratief onderwijsexperiment met aanvankelijke rekenopgaven bij 6- tot 8-jarige kinderen. *Pedagogische Studiën*, 57, 433-448.
- De Corte, E., & Verschaffel, L. (1981). Children's solution processes in elementary arithmetic problems: Analysis and improvement. *Journal of Educational Psychology*, 58, 765-779.
- Depaepe, M., & Bakker, N. (1998). Een gemeenschappelijke studeerkamer. 75 jaar *Pedagogische Studiën*. *Pedagogische Studiën*, 75, 9-44.
- Verschaffel, L., Vanaken, H., De Smedt, B., & Torbeyns, J. (2019). De efficiëntie van indirect optellen bij aftrekkingen tot 1000: Ook bij opgaven zonder overbrugging? *Pedagogische Studiën*, 96, 245-260.

Theo Wubbels

Emeritus Hoogleraar Onderwijskunde
Universiteit Utrecht, Lid van de Redactie
2000-2004, Voorzitter van de Redactie 2004-
2008

Vorming

Ik begon mijn loopbaan in 1973 als natuurkundeleraar en abonneerde mij niet alleen op tijdschriften voor natuurkundeleraren maar ook op Pedagogische Studiën (PS). Je moest als leraar ook nieuwe inzichten uit de onderwijskunde en pedagogiek in je onderwijs gebruiken, vond ik. Vooral (Langevelds) boekrecensies staan mij nog helder voor ogen. Voor mij ging een wereld open aan vooral wijsgerig-historische pedagogiek; ik werd pedagogisch en onderwijskundig gevormd. Door de empirische wending in de pedagogiek is die tak van sport in de pedagogiek inmiddels helaas voor een groot deel verdwenen. Niet geschoold in sociaalwetenschappelijk onderzoek, gebruikte ik bij mijn overgang naar de universiteit in 1978 PS en de fusiecompagnon het Tijdschrift voor OnderwijsResearch voor de ontwikkeling van mijn onderwijsinhoudelijke en onderzoeksmethodische kennis. De tijdschriften waren voor mij een baken in een onbekende wereld. Persoonlijk heeft PS mij niet alleen geholpen om met de onderwijskundige wereld bekend te geraken, maar ook om als redactielid de kwaliteitscriteria voor onderzoek te leren kennen en hanteren. Als redactielid en later redactievoorzitter gaf ik ook mede vorm aan die criteria.

Begin tachtiger jaren van de vorige eeuw werd in het onderwijsonderzoek het woord lesgeven (teaching) relatief weinig gebruikt. In plaats daarvan werd er veel over instructie (instruction) geschreven. Ook bij SVO was er weinig aandacht voor de leraar, de lerarenopleiding en voor de (vak)didactiek. Dit is wat betreft de leraar als centrale factor in het onderwijsleerproces gelukkig geheel veranderd. Zowel internationaal, bijvoorbeeld bij de AERA, als in de Nederlandse VOR en het NRO is de leraar nu een centraal

aandachtspunt geworden. Qua vakdidactiek is er ook vooruitgang, maar daar is nog wel winst te halen.

In het onderwijsonderzoek is de spanning tussen theoretische en praktische relevantie een continue factor waarbij de slinger regelmatig de ene en dan weer de andere kant opgaat, net zoals dat voor het gebruik van kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksmethoden geldt. SVO was bij haar opheffing in 1995 bang dat door onderbrenging bij NWO het onderzoek verder van de praktijk zou komen te staan. In mijn ogen was de praktijkrelevantie bij SVO zeker zo problematisch en nu lijkt er bij het NRO een redelijk positieve balans tussen de twee gevonden te zijn.

De internationale bijdrage van Nederlandse onderzoekers is tussen 1978 en nu gigantisch toegenomen. Ze zijn prominent aanwezig in de internationale tijdschriften en op conferenties van onder meer de EARLI, EERA en AERA. PS heeft daar veel aan bijgedragen als poortwachter voor de kwaliteit van het Nederlandse en Vlaamse pedagogisch en onderwijsonderzoek. PS stelde altijd hoge eisen en gaf zeer serieuze beoordelingen, daarmee een internationaal niveau vormend. Paradoxaal genoeg heeft dat PS ook artikelen gekost: door een artikel eerst bij PS in te sturen kreeg de auteur waardevolle, constructief-kritische feedback waarna een verbeterde versie naar een gerenommeerd internationaal tijdschrift kon gaan.

De ontwikkelingen in het publiceren, waarbij inmiddels artikelnummers in plaats van bladzijdennummers gebruikt worden zijn zo snel, dat het moeilijk is iets over de stand van zaken over 100 jaar te zeggen. Ik vermoed dat onderwijsonderzoek en wellicht in mindere mate pedagogisch onderzoek zullen blijven bestaan, maar de manier waarop gepubliceerd wordt zal ingrijpend anders zijn. En dat geldt evenzo voor het onderwijs dat er vast heel anders uit zal zien. Voor PS de uitdaging daarin in aangepaste vorm steeds weer een rol te blijven spelen.

Peter van Petegem

Gewoon Hoogleraar Onderwijswetenschappen, Universiteit Antwerpen. Hij is geregeld reviewer en schreef tien bijdragen in Pedagogische Studiën.

100 jaar PS

Na mijn middelbare studies volgde ik een 2° graads lerarenopleiding, gaf ik les in het voorgezet onderwijs en werd nadien licentiaat in de psychologische en pedagogische wetenschappen. Na mijn afstuderen aan de UGent kreeg ik de mogelijkheid om nog een jaar Onderwijskunde te studeren aan de UvA, de VU en de UU. Terugblikkend op dit studietraject merk ik een evolutie op van de praxis van de leraar in de klas naar pedagogische wetenschappen naar een toenemende mate van uitbouw en verzelfstandiging van de onderwijskunde, los van de pedagogische wetenschappen. Ik ontdekte het bestaan van de Vereniging voor Onderwijsresearch (VOR) en van de Onderwijsresearchdagen. Opvallend vond ik de hoeveelheid middelen voor onderwijsonderzoek, de rol van de Stichting voor Onderwijsonderzoek (SVO), CITO en SLO. In Vlaanderen lagen de kaarten substantieel anders. Toegegeven: in 1988 bleek het budget voor onderwijsonderzoek van de SVO analoog aan dat van Vlaanderen, evenwel met een verschillende munteenheid (pro memorie: fl. 1 ≈ 18 BEF)!

Ook in mijn professionele loopbaan diende zich een vergelijkbare evolutie aan. Terwijl ik bij aanvang van mijn professionele loopbaan nog de idee had het geheel van de onderwijskunde *grosso modo* te overzien, heb ik ondertussen die gedachte (of was het 'pretentie') achter mij gelaten. De specialisatie is dermate dat een alomvattende benadering op de onderwijswetenschappen wellicht niet meer haalbaar is. Het risico van de nog toenemende proliferatie is dat de samenhang tussen de niches dreigt verloren te gaan of verbanden minder in de *mindset* van de respectieve gebruikers geïntegreerd geraken. Een andere evolutie die ik meen te ontwaren is dat de methodestrijd gepasseerd

lijkt. Terwijl in andere disciplines nog veel tijd en energie wordt gestoken in de vraag welke de 'ware' onderzoeksmethode is, lijkt voor pedagogische en onderwijswetenschappen de rijkdom nou net te bestaan uit de inzet van een breed scala aan kwalitatieve en kwantitatieve methodologieën, waarbij (de aard van) de onderzoeksvraag primeert op de methode. Tevens lijkt het bestaan van verschillende paradigma's naast elkaar meer aanhang te kennen dan het favoriseren van één waarheid met één geldend theoretisch kader. De wat-vraag voor onderwijs (welke doelen streeft onderwijs na) blijft lastig beantwoordbaar binnen de onderwijswetenschappen, maar mogelijk maakt het dat ook verrijkend.

Een ander fenomeen dat ik heb ervaren is de kloof tussen het onderzoek en de onderwijspraktijk en bij uitbreiding tussen fundamenteel en toegepast onderzoek. Ondanks vele inspanningen (zie bv. het werk van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek) blijft dit nog vaak vooral een LAT-relatie, soms versterkt door belangengroepen.

Binnen dit alles blijft Pedagogische Studiën een gerespecteerde rol spelen. De erkenning door opname in Web of Science heeft misschien niet de grote boost met zich meegebracht die ervan verwacht werd, maar de erkenning is er wel. De ervaring leert ook dat PS de lat hoog legt en het reviewproces best pittig kan zijn. Een anekdote: een ingediende bijdrage kreeg een tweede maal een substantiële major revision waarop ik besloot het artikel te vertalen en in te dienen bij een bekend internationaal tijdschrift (met hogere impactfactor dan PS), waar het na een minor revision werd aanvaard. Wat meteen ook de relativiteit van heel veel dingen aantoonde.

Pedagogische Studiën blijft in de sterk geïnternationaliseerde onderwijs(onderzoeks) wereld een zeer relevant tijdschrift. Het open accesskarakter (ook zonder kosten voor de indieners!) heeft dit nog versterkt. Toegang tot onderwijskundig onderzoek blijft immers een issue. En taal blijft mijns inziens een onderdeel van de toegankelijkheid.

Er is aan mij geen Nostradamus verloren

gegaan, geen idee dus of PS over 100 jaar nog zal bestaan. Maar ik zou wel die hoop willen uitdrukken, of ten minste dat er een 'medium' is dat het PS-doel nastreeft om op wetenschappelijk onderbouwde wijze inzichten aan te reiken over opvoedings- en onderwijskwesties, die nog los van fake-news, verder gaan dan zoveel wijsheid in 140 karakters over de waan van de dag, of een hapsnap in een elkaar geflanste blog.

Leve Pedagogische Studiën.

Monique Volman

Hoogleraar Onderwijskunde, Universiteit van Amsterdam, Lid van de Redactie 2003-2009, Voorzitter van de Redactie 2009-2013

Pedagogische Studiën: nóg 100 jaar relevant?!

Mijn allereerste wetenschappelijke artikel stond in *Pedagogische Studiën* (Grotenhuis & Volman, 1986). Daar was ik best trots op want PS stond en staat bekend als een 'goed tijdschrift'. Het artikel ging over de reproductie van sekseongelijkheid en de rol die onderwijs en scholen daarin spelen. Ik denk niet dat het nu nog voor publicatie in aanmerking zou komen. Hoewel sekseongelijkheid nog steeds bestaat, heeft die inmiddels andere gedaanten aangenomen (Volman, 2013). Bovendien schreven we een theoretisch artikel; een betoog op basis van argumenten, maar niet onderbouwd met gegevens uit empirisch onderzoek. Dat komt in PS anno 2020 niet vaak meer voor.

En er is meer veranderd. Zo is het 'pedagogische' en de opvoedkunde geleidelijk uit de inhoud van het tijdschrift verdwenen. PS is een onderwijswetenschappelijk tijdschrift geworden. Het weerspiegelt daarmee hoe de onderwijswetenschappen zich van de pedagogiek hebben losgemaakt. Vooruitgang? Ja, als het gaat om de ontwikkeling van methoden van empirisch onderzoek die bij geschikt zijn voor onderzoek naar leren in klassen, scholen, opleidingen en bedrijven. Nee, als het gaat om het verdwijnen van aandacht voor pedagogische vragen waarmee

dat gepaard ging.

Een andere trend in de onderwijswetenschappen is de opkomst van het praktijkgerichte onderzoek. Ik herinner me nog goed de eerste onderzoeksvoorstellen waaraan ik meewerkte bij het Kohnstamm Instituut; contact opnemen met het schoolbestuur of de beleidsafdeling die de vraag had ingediend was niet toegestaan. Tegenwoordig is het voor veel onderzoek juist een eis dat deelnemers uit de wetenschap en de onderwijspraktijk samen een proces van vraagarticulatie doorlopen. Vooruitgang! Ook *Pedagogische Studiën* publiceerde een aantal themanummers over samenwerking tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk (bijv. 2005; 2012). Daarnaast bleef er in PS ook ruimte voor onderzoeksvragen en invalshoeken die scholen niet direct als urgent of relevant ervaren. Gelukkig; sekseongelijkheid en 'reproductie' daarvan waren destijds ook geen onderwerpen waar leraren echt mee zaten. Toch zien we ook in PS terug dat de onderwijswetenschappen zich de afgelopen jaren vooral sterk in instrumentele richting hebben ontwikkeld: 'wat werkt' en 'wat is effectief'?

Vragen over onderwijs en leren - en dus de onderwijswetenschappen - zullen over 100 jaar nog relevant zijn. De coronacrisis, die thema's als onderwijsongelijkheid, digitalisering en een leven lang leren, met stip op de agenda zette, heeft laten zien dat we niet kunnen voorspellen welke vragen dat zijn. Maar is er tegen die tijd, in een ongetwijfeld nog verder geglobaliseerde en geïnternationaliseerde samenleving, nog plek voor een lokale uitgave als PS? Ik kan me voorstellen dat er juist meer behoefte zal ontstaan aan gecontextualiseerd onderzoek en mogelijkheden om daarover te publiceren; aan onderzoeksresultaten die niet overal geldig zijn, maar juist specifiek zijn voor (in het geval van PS) het Nederlandse taalgebied. Relevantie is niet hetzelfde als generaliseerbaarheid. Als open access online tijdschrift is PS in ieder geval qua vorm voorbereid op de komende jaren. Daarbij wens ik PS voor de toekomst toe, dat het niet alleen weerspiegelt wat er in de Onderwijswetenschappen gebeurt maar af en

toe ook voorop loopt, met spraakmakende artikelen over 'wat werkt' én over 'hoe, waarom, waartoe, waarom nu en in wiens belang?', vanuit onderwijskundig, psychologisch én sociologisch, filosofisch, antropologisch en economisch perspectief (zie ook Volman, 2019). Maar misschien wordt het dan ook tijd om toch maar eens afscheid te nemen van de naam Pedagogische Studiën.

Literatuur

- Grotenhuis, S., & Volman, M. (1986). Meisjes- onderwijs of onderwijs voor meisjes. *Pedagogische Studiën*, 63(7/8), 326-336.
- Pedagogische Studiën (2005). Samen werken aan innovatieve leerpraktijken, *Pedagogische Studiën*, 82(4)
- Pedagogische Studiën (2012). Naar nieuwe samenwerkingsvormen tussen onderwijs- onderzoek en onderwijspraktijk., *Pedagogische Studiën*, 89(6)
- Volman, M. (2013). Meisjes hebben hun onderwijs gevonden; nu de jongens nog. *Pedagogische Studiën*, 90(6), 50-53.
- Volman, M. (2019). Pleidooi voor een onderwijskundige visie op gepersonaliseerd leren. *Pedagogische Studiën*, 96(1), 64--75.